

فرهنگ نامه آسیب های اجتماعی

دکتر مهراڻ سهراب زاده

زیر نظر اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

سرشناسه : سهراب زاده، تهران، ۱۳۳۲ -
 عنوان و نام پدیدآور : فرهنگ‌نامه آسیب‌های اجتماعی / تهران سهراب‌زاده؛ زیر نظر اداره کل مطالعات اجتماعی و
 فرهنگی شهرداری تهران، سید محمدحادی ایازی، سید رضا مصطفوی
 مشخصات نشر : تهران: جامعه‌شناسان، ۱۳۸۹.
 مشخصات ظاهری : ۴۶۲ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۰۵۱-۵
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 موضوع : مسائل اجتماعی -- اصطلاح‌ها و تعیرها
 موضوع : اعتیاد -- پیشگیری -- اصطلاح‌ها و تعیرها
 شناسه افزوده : ایازی، سیدمحمدحادی
 شناسه افزوده : مصطفوی، سیدرضا، ۱۳۴۱-
 شناسه افزوده : شهرداری تهران. اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی
 رده بندی کنگره : HN۲۷/۱۳۸۹ ق ۹ س ۳۶۶/۴۲
 رده بندی دیویی : ۳۶۶/۴۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۲۶۲۳۲۱

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
 اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

جامعه‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، همکف،

پ ۳۳۳، فروشگاه جامعه‌شناسان، تلفن: ۶۶۰۰۰۰۵۱

WWW.JAMEESHENASAN.COM

Email: info@jameeshenasan.com

زیر نظر: اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، تقاطع بزرگراه کردستان و شهید گمنام،

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، طبقه دوم

تلفن: ۸۲۱۰۶۰۰۰

فرهنگ‌نامه آسیب‌های اجتماعی

دکتر تهران سهراب‌زاده

چاپ اول: ۱۳۸۹ تهران تعداد: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۱۲۵۰۰ تومان

ناظر فنی و سرویراستار: مصطفی پاکدل‌نژاد طرح و اجرا: نگار گرافیک

ISBN: 978-600-223-051-5

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۰۵۱-۵

کلیه حقوق محفوظ است.

فهرست

۲۴۱	ض	۷	پیشگفتار
۲۴۲	ط	۱۳	آ
۲۵۰	ع	۲۰	الف
۲۶۳	غ	۷۵	ب
۲۶۴	ف	۹۳	پ
۲۸۲	ق	۱۰۴	ت
۲۸۸	ک	۱۳۵	ج
۳۰۳	گ	۱۵۴	چ
۳۱۰	م	۱۵۶	ح
۳۳۵	ن	۱۵۹	خ
۳۹۴	و	۱۷۹	د
۳۹۸	ه	۱۹۸	ر
۴۱۴	ی	۲۰۴	ز
۴۱۵	منابع	۲۰۸	س
۴۲۱	اعلام اصطلاحات انگلیسی و فارسی ...	۲۳۰	ش
۴۴۳	نمایه فارسی - انگلیسی: مدخل ها ...	۲۴۰	ص

پیشگفتار

فرآیند اعتلای فرهنگ و حقوق شهروندی و ارائه الگوی بی‌بدیل و کارآمد برای شهر اسلامی در مرتبه نخست نیازمند تحلیل وضعیت موجود، سپس شناخت موانع و آسیب‌ها و سرانجام تبیین راهبردها و راه‌حل‌های عملی نیل به وضعیت مطلوب است. بهره‌گیری از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های علمی و پژوهشی در این مسیر، نشر آثار و گزارش‌های علمی و تحقیقاتی پژوهشگران، برگزاری همایش‌ها و سمینارهای علمی و حمایت از این نوع فعالیت‌ها، جملگی ابزارها و عواملی محسوب می‌شوند که تحقق فرآیند مزبور را تسهیل خواهند نمود. همچنین بهره‌گیری از فرهنگ‌نامه‌های تخصصی به ویژه در عرصه دانشنامه‌ها و دایرةالمعارف‌های مرتبط با شهر، فضاهاى شهری، اجتماعات شهری، مسایل، آسیب‌ها و مشکلات زندگی شهری و شهرنشینی، جزو نیازهای این حوزه محسوب می‌شود.

بدون شک در دنیای امروز هیچ علمی به‌طور مطلق از سایر علوم بی‌نیاز نیست و اهمیت میان‌رشته‌ای شدن علوم و ارتباط تنگاتنگ حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، حقوقی، روانشناسی، معماری و آسیب‌شناسی در زندگی شهری و شهرنشینی، تعامل بیشتری را در میان متخصصان و پژوهشگران ضروری ساخته است و یکی از راه‌های این تعامل آشنایی با ادبیات، واژگان تخصصی و علمی حوزه‌ها و رشته‌های علمی مرتبط است.

کتاب «فرهنگ‌نامه آسیب‌های اجتماعی» در راستای چنین هدفی تألیف شده است. با این امید که گامی هرچند کوچک ولی مؤثر در ارتقای دانش شهری و کمک به پژوهشگران و مدیران علاقمند کرده باشد.

در خاتمه بر خود لازم می‌دانم از کلیه همکاران طرح از جمله مجری طرح جناب آقای دکتر مهران سهراب‌زاده، ناظر طرح جناب آقای دکتر محمد کمالی، همکارانم در اداره کل مطالعات و کلیه افرادی که به نحو مستقیم و یا غیرمستقیم در این طرح با مجموعه همکاری داشته‌اند صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

سیدرضا مصطفوی

مدیرکل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

سخن مؤلف

دسترسی به دایرةالمعارف‌ها و فرهنگ‌نامه‌های تخصصی، به ویژه برای بهره‌گیری کارشناسان، پژوهشگران و همچنین مراکزی که به ارائه خدمات فنی و تخصصی در عرصه موضوعات مختلف اجتماعی اشتغال دارند یک نیاز و ضرورت تلقی می‌شود. این نکته در حوزه آسیب‌های اجتماعی به نحو اولی‌تر کاملاً مصداق دارد. ایده اولیه تدوین «فرهنگ‌نامه آسیب‌های اجتماعی» در خلال کار بر روی پروژه تبیین نقش و جایگاه مدیریت شهری در عرصه پیشگیری از اعتیاد مطرح شد؛ به نحوی که نگارنده بر حسب ضرورت‌های پژوهش ناچار بود به فرهنگ‌ها و کتب متعددی مراجعه کند تا از مفهوم و معنای دقیق اصطلاحاتی که در حوزه آسیب‌شناسی و اعتیادپژوهی کاربرد داشتند آگاهی حاصل نماید؛ از این رو، در حین کار اقدام به جمع‌آوری واژگان، اصطلاحات و مفاهیمی می‌نمود که در این حوزه مطرح بودند و در اثنای کار متوجه چند نکته شد:

الف) برای برخی از مفاهیم در زبان فارسی معادل‌هایی در نظر گرفته شده بود که بجا و مناسب می‌نمود؛

ب) برای برخی دیگر از مفاهیم معادل‌هایی در نظر گرفته نشده بود و با آنکه تلقی‌های چندگانه و بعضاً مغشوش از معنا و محتوای آنها در برخی از مقالات و کتب مشاهده می‌گردید؛ از این رو، نگارنده بر آن شد تا با جمع‌آوری اصطلاحات و مفاهیم و واژه‌های فنی مرتبط با موضوع آسیب‌های اجتماعی قدمی ناچیز در بسط، توسعه و تعمیق شناخت معضلات اجتماعی برداشته شود.

شایان ذکر است، فرهنگ‌ها و دایرةالمعارف‌های مختلفی که تاکنون در حوزه مباحث مرتبط با علوم اجتماعی نگاشته شده‌اند و بعضاً راهنمای نگارنده در انجام این کار خطیر قرار گرفته‌اند به دو بخش مختلف تقسیم می‌شوند:

الف) دایرةالمعارف‌های جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و روانشناسی که به نحوی مباحث آسیب‌شناسی در آنها مستتر است. در این زمینه می‌توان به زحمات و تلاش‌های ارزنده باقر

ساروخانی و اثر مهم ایشان با عنوان «درآمدی بر دایرةالمعارف علوم اجتماعی» (۱۳۷۵) و کتاب برجسته علیرضا شایان‌مهر با عنوان «دایرةالمعارف تطبیقی علوم اجتماعی» (۱۳۷۶) و «فرهنگ اصطلاحات علمی - اجتماعی» اثر محمد آراسته‌خو و «فرهنگ جامعه‌شناسی انتقادی» (۱۳۸۵) اثر ریمون بودون و فرانسوا بورکیو، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر و کتاب «واژگان فلسفه و علوم اجتماعی» اثر داریوش شایگان و در حوزه روانشناسی، «فرهنگ لغات و اصطلاحات چهارزبانه روانشناسی» (۱۳۷۰) اثر غلامرضا بهرامی و عزالدین معنوی و کتاب «فرهنگ جامع روانشناسی و روانپزشکی» (۱۳۷۶) اثر نصرت‌الله پورافکاری و... اشاره نمود.

ب) در خلال سال‌های اخیر تلاش‌هایی در زمینه تدوین فرهنگ‌های تخصصی و موضوعی از سوی تنی چند از نویسندگان و پژوهشگران کشورمان صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به اثر محمدسعید ذکایی با عنوان «فرهنگ مطالعات جوانان» (۱۳۸۵) و «دایرةالمعارف اعتیاد و مواد مخدر» (۱۳۸۷) تألیف ماهیار آذر و سیما نوحی و همچنین «دایرةالمعارف پزشکی - درمان اعتیاد» (۱۳۸۲) اثر نادعلی اسماعیلی اشاره نمود. در این میان جای ده‌ها فرهنگ و دایرةالمعارف تخصصی که نیاز مطالعاتی پژوهشگران و محققان را برطرف نماید خالی است که از آن جمله می‌توان به موضوع آسیب‌های اجتماعی و آسیب‌شناسی اجتماعی اشاره نمود.

در طرح حاضر دامنه این کار حوزه‌های ذیل را در بر می‌گیرد:

۱- آسیب‌های اجتماعی، شامل واژگان و اصطلاحاتی که در حوزه آسیب‌های اجتماعی مطرح هستند که به نحو انضمامی می‌توان از خودکشی، خشونت، تجاوز، تباه‌گری، تن‌فروشی، کودک‌آزاری و نظایر آن مثال آورد.

۲- آسیب‌شناسی اجتماعی و نظریه‌های مرتبط با آن؛

۳- مباحث جامعه‌شناسی، روانشناسی، اپیدمیولوژی و اتیولوژی که به نحوی به موضوع رفتارهای اجتماعی و ناسازگاری‌های مرتبط با آن می‌پردازند.

۴- ادبیات اعتیاد و مواد مخدر، شامل مفاهیم و اصطلاحاتی است که در این حوزه از جامعه‌شناسی و روانشناسی مطرح هستند.

۵- مفاهیم و اصطلاحاتی که در عرصه پیشگیری و درمان کاربرد دارند.

موضوع آسیب‌های اجتماعی با گستردگی خاص خود از جمله مباحث میان‌رشته‌ای محسوب می‌شود که طیف وسیعی از دانش‌ها و معارف اجتماعی، روانشناسی، فلسفه و پزشکی را در بر

دارد؛ از این رو، تلاش شده است حتی المقدور از مفاهیم و اصطلاحاتی که در حوزه‌های مزبور کاربرد داشته‌اند استفاده شود.

نحوه استفاده از کتاب:

- ۱- مدخل‌ها و واژگان بر حسب حروف الفبای فارسی تنظیم گردیده‌اند.
 - ۲- منبع مورد استناد در مورد هر واژه یا مفهوم در ذیل توضیحات مربوط به واژه ذکر شده است.
 - ۳- پس از ذکر منبع مورد استناد، در برخی موارد برای مطالعه تکمیلی یا به مدخل‌های مرتبط با واژه و یا به کتبی که در این زمینه راهگشا بوده‌اند اشاره شده است.
 - ۴- نمایه فارسی-انگلیسی مدخل‌ها در انتها برای انتخاب ساده‌تر واژه‌ها تنظیم شده است.
 - ۵- فهرست واژگان و مفاهیم به زبان انگلیسی و فارسی، به ترتیب حروف و به همراه شماره صفحات در انتهای کتاب قرار گرفته است.
 - ۶- فهرست اعلام موضوعی و اشخاص نیز در انتهای کتاب تنظیم گردیده است.
- در تدوین این فرهنگ‌نامه تلاش بسیاری شده اما تکمیل و بروز رسانی نسخه‌های بعدی آن نیازمند انعکاس نقطه نظرات و راهنمایی‌های دوستان و افرادی است که ما را در بهبود و تکمیل فعالیت‌هایمان یاری می‌کنند.
- در خاتمه وظیفه خود می‌دانم مراتب سپاس خود را از بابت راهنمایی‌های استاد ارجمندم جناب آقای دکتر محمد کمالی به عمل آورم و از کمک‌های آقای مقدم و خانم مینایی به خاطر همکاری در جمع‌آوری فیش‌ها و مطالب و سایر عزیزانی که در تدوین این کتاب مرا یاری نمودند صمیمانه تشکر نمایم.

مهران سهراب‌زاده